

KİTAP TANITMA

TÜRKLERİN ALTIN ÇAĞI

Tuğrulhan KARADUMAN*

*İlber Ortaylı, **Türklerin Altın Çağı**, Kronik Yayınları / Dünya Tarih Dizisi, 14 x 21 cm, Karton Kapak, 2. Hamur, Ciltsiz, 304 sayfa, ISBN: 978-975-2430-03-7, İstanbul, Mart 2017.*

Türkiye'nin en önemli tarihçilerinden biri olan ve Tarih denilince akla ilk gelen kişi olmayı başaran İlber Ortaylı, *Türklerin Altın Çağı* adlı eserinde Türklerin üç kıta yedi iklimde, hüküm sürdükleri parlak yıllarını ele almaktadır.

Kitap, önsöz, 11 bölüm ve İndeks'ten müteşekkildir.

"*Nasıl Bir Tarih*" adlı ilk bölümde (s. 13-41) yazar; tarih bilinci ve tarih yazıcılığı konularını ele almıştır. Tarih bilincinin inşa edilmesinde gerekli olan şartlara ve biz tarihçilere düşen görevlere değinip, Tarih öğrenme konusundaki en büyük eksikliklerimize ve resmi ve alternatif tarih anlayışından kaçınıp, daha sağlıklı bir tarih telakkisi ve bu telakki ile ele alınacak birikim içerisinde tarih yazmamız gerektiğine değinmiştir.

Söz konusu olan bu özellikler şunlardır: "*Hafıza iyi olacak, Müzik ve Lisan, Seyahatname ve Coğrafya kitapları okumalı*", şeklinde belirtmiştir. Tarihçide merakın önemli olduğunu belirtip, bunu "*Tarihçinin ilmiliği, malzemenin değerlendirilmesindedir.*" sözüyle belirtmiştir.

Tarihimizin rahatça kitlelere ulaşması için: "*Tarihçi, tarih kitabı yazmadan evvel, lisedeki çocuklara dünya tarihi edebiyatının metinlerini okutup açıklamalıdır. Ünlü tarih bilgisi, filolojik yaklaşım ve eğitimle, o eğitimin getirdiği hava ve heyecan içerisinde çocuklara ve mekteplere kitap yazılır. Tarih yazım geriliği var, bunu aşmak için, Türk tarihinin doğru bir biçimde araştırılması ve ünlü bir bilim kadrosu oluşturulmalıdır. Tarih yazmak için; kroniklere bakmak, vergi defterleri, toprak kayıtları, mahkeme kayıtlarına, mektuplara (?), dil bilinmesi gerektiğine değinmiştir.*"

* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.

“*Türkler ve Tarih*” adlı ikinci bölümde (s. 41-71) yazar; Türklük mefhumu ve bu mefhumun etnik bir kimlik olup olmadığını ele almıştır. Türklük mefhumunun etnik bir kimlik olarak oluşturulmasında, dil, tarih, coğrafyanın belirleyici etkisi olduğuna değinmiştir. Osmanlı’nın bir Türk kimliğine sahip olup, İngiltere ve Fransa gibi gittiği yerlerde devletleri sömürüp, kendi dilini dayatmak gibi bir amacı olmadığını da belirtmiştir.

Yazar, birçok eserinde “*filoloji*” sorununa değinip, Türklerin tarih yapımında müessir bir millet oldukları halde milletimizin yapmış olduğu tarihi aktaracak ana ve araçları olmadığına da değinmiştir. Yeni bir iş birliğinden söz eder: Türklerin, Arap ve İranlılarla müşterek çalışma yapmaları ve bunun yanında Türk İncelemeleri Yapan Kuruluşları ve Batıdaki Tarihleri de incelemeleri gerektiğini belirten Ortaylı, önemli tavsiyelerde de bulunmaktadır.

“*Emir Timur ve Timurlular*” (71-91) adlı üçüncü bölümde yazar, Timur’un kim olduğu ve kendisini neden Cengiz Han soyuna dayandırdığına, Timur’un ilk siyasi faaliyetleri hakkında kısa bir bilgiye değinip, 35 senelik hâkimiyeti boyunca Timur’un Batı ile sıcak ve dostane ilişkilerinin olmadığını ve Osmanlı’ya bakışına değinmiştir.

Timur’un Bayezid’i yenmesiyle 15. asır başlarında Fetret devrine giren Osmanlı için yıkıldı veya geriledi demenin yanlış olduğunu belirtip, Osmanlı’nın bir Balkan İmparatorluğu olarak, yeniden ihya edilip, önce kendini toparlayıp sonra Anadolu’yu düzene koyduğunu belirtmiştir.

Timur ile Moğollar ya da kendini onların torunları olarak gören Özbekler arasında da bir garabet olmadığını ve Timur’un mensup olduğu ailenin Moğollarla sıhriyetinin tartışılması gereken bir konu olduğunu da belirtmiştir. Timur devrinin, Türk asırları içerisinde askeri, idari örgütlenme ve istihbarat hizmetleri bakımından ve ilmi kurumların ortaya çıkışı bakımından en parlak devir olduğunu belirtip, onun ölümünden sonra sistematik ve uzun süreli bir Timur varlığından söz edilmeyeceğine de değinmiştir.

Dördüncü bölüm olan “*Altın Orda Devleti*” (s. 91-117) bölümünde, Orda mefhumu kavramına, hanlığın kökenine, Altın Orda’nın tarih sahnesine çıkışı ve ilk faaliyetlerine de değinip, İslamiyetle beraber, hızlı yayılmasında belirleyici olan faktörlerle, Memlük ve İlhanlı Devleti ile olan ilişkilerine değinmiştir. Altın Orda’nın zayıflamasıyla ortaya çıkan hanlıklara ve bunlar içerisinde en uzun ömürlüsü olan Kırım Hanlığı’na da değinip, Altın Orda’nın, Rus Devleti’nin yeniden kurulup güçlenmesine ve yeni Rusya’nın kültürüne önemli katkıda bulunduğunu da belirtmiştir.

İlerleyen sayfalarda, Rus isminin nereden geldiği, Rus isminin kökeni, Rusların anayurdu meselesi, Rusların dini ve Rus kimliğinin oluşmasında nasıl bir etkisi olduğuna yer vermiştir. Türkiye’nin, Rusya’dan 16. ve 17. asırda askeri, toplumsal, siyasi kurumları itibarıyla önde olduğu, fakat Batı’nın her zaman ve halen bu iki devlete yabancı bir güç olarak baktığını belirtmiştir. Yazar, yine yeni bir işbirliği yapılmasından söz eder: “*Tarihi açılardan birbirine benzeyen bu iki devletin, birbirini iyi tanınması ve müşterek bir çalışma yapmasını, mevcut dil bilenlerin bir araya getirileceği bir araştırma enstitüsü*

kurulmasını, üniversitedeki Rusça ve Rusya eğitiminin geliştirilmesi, bu alanda ilmi çalışmaların yapılıp genç bilginlerin yetiştirilmesi için, gerekli örgütlenmenin sağlanması gerektiğini belirtir.”

“Kırım Hanlığı” adlı beşinci bölümde (s. 117-135), Cengiz’in büyük oğlu, Cuci soyundan gelen bu hanlığın idari yapı bakımından Türk-İslam anlayışına dayandığına, Kırım’ın Osmanlı tabiliğine geçişi ve birbirleri için taşıdıkları önem ve ilişkiye değinip, Kırım Hanlığı’nın ekonomisine ve Hanlığın, kuruluş-tan günümüze kadar geçen süreçte, Rusların Kırım’ı ele geçirmek için girişmiş oldukları politika ve planlara değinmiştir.

Altıncı bölüm olan “Türkler Roma Topraklarında” bölümünde (s. 135-147) Türk tarihinin çok eski devirlerden başlayıp, Anadolu’nun Türkleşmesi ve Müslümanlaşması olarak niteleyeceğimiz olay olan 1071 Malazgirt’ten, Bizans’ın, Anadolu hâkimiyetinin sona erdiği bir süreç olarak adlandıracağımız 1176 Mirykefelon Savaşı’na kadar geçen süreçte, Haçlıların Osmanlı’ya karşı düzenlemiş oldukları seferlere ve bu seferleri düzenlemekteki amaçlarına değinip, bu bölgede yaşayan devletlerin birbirine yaklaşımı ve Türklerle ilişkisi göz önüne alınarak, bu coğrafyaya ne zamandan beri Türk adı verildiğine ve o dönemlerde konuşulan dillerle, Haçlı seferleri ve Haçlılık kavramının insanlarda uyandırdığı algıya değinmiştir.

Yedinci Bölüm olan “Fetretten Fetihe: Türklerin Varlık Mücadelesi” bölümünde (s. 147-165) yazar; Osmanlının ortaya çıkışı ve kuruluş meselesi ile Osmanlı’nın ortaya çıkmasında Balkanlarda görülen iç karışıklıklara ve Osmanlının buna yönelik konjonktürüne değinip, Osmanlı’nın Rumeli’ye geçişi ve Osmanlı’nın Rumeli’ye olan katkısına değinmiştir. Osmanlı’nın Balkanlardan Anadolu’ya kadar uzanan bir sistemin oluşturulması için nasıl bir strateji uygulayıp, Avrupa’yı durdurduğuna ve Hanedan’ın Anadolu’da kurulmasına rağmen, bir Balkan imparatorluğu olarak doğduğunu belirtmiştir. Fetret devriyle beraber devletin Rumeli’de dirilip, bu dirilişin II. Murat ve II. Mehmet dönemiyle beraber eski Roma ve Bizans İmparatorluğu’nun doğuşuna neden olduğunu belirtmiştir. Padişahlarımızın büyük mareşal olduklarını ancak; II. Selim’le birlikte padişahların orduya katılmayıp, bu göreve vezirlerin getirildiğini de belirtmiştir. 15. ve 16. asırda hükümdarların yanında ulu şehzade ve vezirler asker olarak işin içinde yer aldığını, Fatih’in de merkezîyetçi bir imparatorluk politikası oluşturabilmek için veliahtları sancaklara yollattığı, bu uygulamanın da, 17. asırda bittiğinden bahsetmiştir.

Yazar son olarak, Fetihle beraber Osmanlı’nın üstün olmasını, ateşli silahları kullanmalarına bağlarken, II. Viyana’dan sonra, Osmanlı’nın Avrupa karşısındaki bu üstünlüğünün bozulduğunu belirtmiştir.

“Üçüncü Roma: Müslüman Bir İmparatorluk” adlı sekizinci bölümde yazar; (s. 165-207), II. Mehmet’in İstanbul’un fethetmek için nasıl bir strateji uyguladığına, fetih için yapılan hazırlıklara ve Avrupa’da Fethin nelere yol açtığını belirtip, Fetih’ten sonra, Fatih’in diğer fetihleri hakkında kısa bir bilgi verip, Fatih’in mezhepleri birbirine karşı kullanmadaki stratejisi ile Osmanlı Vatikan mücadeleleri ve Vatikan hakkında bilgi verip, son olarak, Otranto seferi ve Gedik Ahmet Paşa’nın rolü ile Fatih’in ölüm esrarına değinmiştir.

Fetih şenliklerinin her yıl coşkuyla kutlanması ve İstanbul'un her türlü tehdit ve işgallere karşı korunması gerektiğini belirten İlber Ortaylı, Otranto seferi ile ilgili lojistik çalışmalar yapılması gerektiğini deyinen Ortaylı, önemli tavsiyelerde de bulunmaktadır.

Yazar, Osmanlı kaynaklarında yer alan iddiaları çürütebilecek meselelere de değinmiştir. Bunlar şunlardır: Gemilerin daha önceden planlanıp karadan yürütüldüğüne değinip, gemilerin karadan yürütülmediği iddialarının boş olduğunu, bu olayın Bizans ve Latin kaynaklarında da geçtiğine değinmiştir.

Papa II. Pius'un Fatih'e Hristiyan ol çağrısının, Franz Babinger'in uydurduğu bir spekülasyon olduğunu belirtmiştir.

Rönesans'ın başlamasının Fetih'ten sonra İstanbul'dan giden âlimler tarafından olmadığını, âlimlerin çok önceden buradan gittiklerini belirtmiştir.

Yazar, Osmanlı'nın yeni Müslüman Roma olduğu görüşüne karşı gelenlere yönelik olarak şunları söylemiştir: *"Roma tarihi ve hukukunu bilmeyen insanların, imparatorluk algısını anlamayacaklarını, bu yüzden bu iddiaların beyhude olduğunu belirtmiştir."* Yazar, hem eleştiri hem de sitemde de bulunmuştur: *"Fetih Avrupa'nın bildiği bir tarih iken bizde bunu merak eden bir tarih merakının olmadığını, Arif Nihat Asya'nın şiiri olmasa çocuklarımızın bile Fatih'in İstanbul'u 21 yaşında feth ettiklerini bilemeyeceklerini belirtir."*

Dokuzuncu Bölüm: *"Kardeşlerin Mücadelesi: Bayezid-Cem Kavgası"* bölümünde (s. 207-229) yazar; Taht kavgası mefhumuna, Cem ve II. Bayezid'in çekişmelerine, Cem'in esirlik yıllarına, Rodos ve Malta şövalyelerinin dini, ekonomik ve siyasi faaliyetleri ile bu bölgelerin bizim tarihimizdeki önemine değinip, hanedan-aile, veliaht-şehzade arası farka ve Osmanlı'da veraset sistemi ile diğer ülkelerdeki veraset sistemini mukayese etmiştir.

Onuncu Bölümde olan *"Yavuz Sultan Selim Çölde Bir Mareşal"* adlı bölümde, (229-265) Yavuz'un şehzadelikinden, kardeşleriyle arasında geçen saltanat mücadelesi ve bu yüzyılda dünyada meydana gelen gelişmelere değinip, Yavuz ve Şah arasındaki mücadeleden bahsetmiştir. Yavuz'un, ateşli silahları Safevi, Memluk, Mısır gibi devletlere karşı kullanmasını, üstün yeteneğine bağlamıştır. Memlûk-Türk, işçilik-mimari mukayesesine değinen yazar, Memlûklar'in etnik kökenine ve Memlukların geçmiş tarihi hakkında önemli bilgiler vermiştir. Mısır'a savaş esiri ya da satın alınarak getirilen kölelerin, Memlukların ordu temelini oluşturduğunu belirtip, bunlar arasında Memluk komutanı Kansu Gavri'nin, Arap edebiyatı klasiklerini Türkçeye çeviren zeki bir düşünür ve komutan olduğuna da değinmiştir.

İlerleyen sayfalarda, Suriye'nin ve Halep'in geçmiş tarihi, Osmanlı idaresine girişi ve Osmanlıdan kopuşuna değinmiş, Hilafetin Osmanlılara geçme meselesi, Mısır'ın Osmanlı için önemi, Mısır hidivi, sure alayı mefhumları ile Osmanlı'nın laik mi? şer'i mi? bir devlet olduğu ve Yavuz'un ölümü ve şair oluşuna değinmiştir.

Onbirinci Bölüm: *"Muhteşem Süleyman Devrine Giriş"* adlı bölümde (s. 265-287) yazar; Kanuni'nin biyografisi, tahta çıktığında Avrupa'nın içinde bulunduğu durum ve Kanuni devri siyasi faaliyetleri ile ele geçirmiş olduğu

bölgelerin geçmiş tarihleri ve bu yerlerin Osmanlı için öneminden bahsetmiştir. Bu dönemdeki devletler hakkında bilgi verip, Kanuni'nin doğu politikası ve Osmanlının diğer devletlerle ittifakına ve Kanuni devrinin bilim ve sanat faaliyetleri ile Avrupa da reform hareketlerinin şekillendiği bir dönem olduğunu belirtmiştir. Lutherci ve Protestanlığın teşvikinin Türk imparatorluğunun politikasının bir ürünü olduğunu da belirtmiştir.

Ortaylı'ya yöneltilen sorulardan birinde, Kanuni'nin de İtalya'ya ulaşmak için çok çaba sarf ettiğini belirtip, neden Venedik'e sefer düzenlemedi sorusuna? Yazar: "O'nun hedefinin, İtalya değil, Tuna olduğunu ki; Venedik'e sefer yapmanın zor olduğu, onun için bütün İtalya'yı yutmak gerektiğini belirtir.

Son kısımda ise Yazar, başka devletler gittikleri yerlerde kendi dillerini dayatmışken Osmanlının böyle bir telakkide olmama düşüncesini şu sözleriyle belirtmiştir: "*Bizim imparatorluk olarak kendi dilimizi günlük kültüre ve yaşama dayatmadığımızdan kaynaklandığını belirtir. Onlar gittikleri yerlerde daha evvelden onların bürokrasileri, milletleri, kiliseleri vardı. Türklerin ise bunları yıkmak gibi bir ideolojisi olmadığına değinmiştir.*" (s. 284-285)

İlber Hoca'nın Türklerin Altın Çağı adlı eseri, sohbet havası içinde yapılmış güzel bir çalışmadır. Yazar eserinde üç kıta yedi iklimde yer alan Türklerin hâkimiyeti altına almış olduğu bölgeleri sadece siyasi olarak anlatmakla yetinmeyip, aynı zamanda o bölgeler hakkında bilgi vererek, o coğrafyayı tanınamamızı da sağlamıştır. Bir yandan bizi çalışma yapmadığımız konulara teşvik ederken bir yandan da "*Tarih yapan bir millet olduğumuz halde tarih yazacak bir birikime sahip olamadığımızı daha doğrusu malzemeleri nasıl kullanacağımızı hala idrak edemediğimizi, filoloji sorununu halledemediğimizi belirtip*", bir sitemde de bulunur. "*Türklerin yabancı devletlerle de müşterek bir çalışma yapması gerektiğini, mevcut dil bilenlerin bir araya getireceği bir araştırma enstitüsü kurulmasını, bu alanda ilmi çalışmaların yapılıp genç bilginlerin yetiştirilmesi için, gerekli örgütlenmenin sağlanması gerektiğini belirtir.*"

Yazarın bölüm sonlarında bir Osmanlı tarihçisinin yararlanması gereken konulardan bazılarını dipnot olarak göstermesi ve bu kaynaklara tarihçilerin ulaşmasını sağlaması, Padişahların hayatlarını anlatırken onlar hakkında yeterince bir çalışma yapılmadığını bildirmesi ve bizi o konulara çalışmaya teşvik etmesi kitabın bizim için bir kat daha önemini artırmaktadır. Dili gayet akıcı, sade ve anlaşılır olup, okunmasını tavsiye ettiğim bir kitaptır. Türklerin, diğer devletler gibi hâkimiyeti altına aldıkları yerleri sömürmemesi olayını ise; "*Bizim imparatorluk olarak kendi dilimizi günlük kültüre ve yaşama dayatmadığımızdan kaynaklandığını belirtip, onların gittikleri yerlerde daha evvelden, bürokrasileri, milletleri, kiliselerinin olduğunu, Türklerin ise bunları yıkmak gibi bir ideolojisi olmadığına değinmiştir.*" Konusu itibarıyla kendi alanında önemli olan bu eser üç kıta yedi iklime hükmetmiş olan Türklerin çevredeki devletleri nasıl etkilediklerini, hangi alanlarda dünyanın en gelişmiş olduklarını, en önemli özelliklerini de kapsaması ve bir anlamda Türk tarihinin yükselişinin etkilerini okurlara örnekler ile sunması bakımından ve bu sorulara vermiş olduğu cevaplarla, özellikle tarihçiler için önemli bir eksikliği gidermiştir.

